

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ОДЯГУ

В статті звертається увага на швидкі зміни у сучасному світовому суспільстві, що приводить до змін у вимогах до сучасного викладача. Світове суспільство змінюється. Швидкий науково-технічний прогрес, комп'ютеризація та демократизація суспільства накладають певний відбиток на професію викладача образотворчого напрямку.

Постає питання про адекватну професійну компетентність сучасного українського викладача на фоні інтеграції України у європейський та світовий простір. Розглядається сучасний погляд науковців на поняття педагогічної професійної компетентності. Адже професійна компетентність педагога це не тільки певні знання та досвід у педагогічній сфері, не тільки здатність професіонала виконувати певні посадові завдання, це ще й особистісні якості, що сприяють ефективній реалізації навчального процесу.

Оскільки сучасне суспільство переживає небачену досі демократичну, а отже - і гуманістичну трансформації, то глибоке дослідження української історії та культури, зокрема національного одягу, підвищує рівень та якість компетентності сучасного українського викладача.

Ключові слова: компетентність, компетентнісний підхід, професійна підготовка, майбутній вчитель, викладач образотворчого мистецтва, український національний одяг.

This article draws attention to the rapid changes in the modern world society, which also leads to changes in the requirements for a modern teacher. World society is changing. Rapid scientific and technological progress, computerization and democratization of society also impose a certain imprint on the profession of the teacher of fine arts.

The question arises about the adequate professional competence of a modern Ukrainian teacher against the backdrop of integration of Ukraine into European and world space. The modern view of scientists on the concept of pedagogical professional competence is considered. After all, the professional competence of the teacher is not only certain knowledge and experience in the pedagogical sphere. It is not only the ability of a professional to perform certain tasks. The professional competence of the teacher is also the personal qualities, which contributes to the effective implementation of educational processing.

As modern society is experiencing an unprecedented democratic, and therefore - humanistic, transformation, then teachers from art disciplines in our country influence democratic changes in Ukraine. One of the means of humanistic impact on society can be a deep study of regional differences in clothing, as well as historical changes in national clothes.

The defining factor of the Ukrainian people, together with our language and folklore, is a folk costume that distinguishes us from other peoples. Folk costume keeps our traditions, includes the patterns of composition, color and form. The results of such studies can be useful for developing lecture courses and practical classes in such disciplines as clothing modeling, historical costume, history of fine arts, composition, drawing, painting, arts and crafts and others. This way will ensure the humanistic direction of the professional training of students, will allow the future teachers of art to understand the universal values and ethnic sources of their nation.

The modern educational process is a transition to active quality education. In a higher school, such conditions should be created that promote self-development, self-improvement, individual creative work of future teachers of fine art.

Keywords: competence, competence approach, professional training, future teacher, teacher of fine arts, Ukrainian national clothes.

Постановка проблеми. Актуальність теми якісної професійної підготовки студентів мистецького профілю очевидна: педагог, викладач, вчитель в певній мірі несуть відповідальність за долю кожного учня, студента, підростаючого покоління, суспільства і держави. Якими будуть результати праці педагогів на сьогодні – таким буде наше суспільство завтра. Важко уявити собі іншу діяльність, від якої так багато залежить у долі кожної людини і всього народу.

Педагог повинен мати всі якості ідеального, сучасного, компетентного і професійного викладача. Ідеальний педагог – це зразок професіонала, носія громадянських, виробничих та особистісних функцій, що сформовані на найвищому рівні [Воробьева, 2013: с. 3].

Активний розвиток вищої педагогічної освіти в Україні вимагає підвищеної уваги до якості фахової підготовки майбутніх педагогів мистецького профілю, які б відповідали потребам сучасних євроінтеграційних процесів нашої країни [Воєвідко, 2015: с. 326]. Так професійна освіта має постійно проходити модернізацію та адаптацію щодо компетентнісно-орієнтованої системи освіти. Це дозволить вирішити неузгодженість між вимогами до якості, які вимагає держава, суспільство, роботодавець, та ринками праці у європейському просторі та інших регіонах світу. Також це дозволить йти в ногу з актуальними світовими освітніми тенденціями [Кравцова, 2016: с. 210]. Вирішення цього надзвичайно важливого завдання реалізується в умовах модернізації та переходу на якісно новий етап ефективності та оптимізації освітнього-виховного процесу [Воєвідко, 2015: с. 326].

19 травня 2005 року в норвезькому місті Берген в ході конференції Україна долучилася до Болонського процесу та зобов'язалася вносити певні зміни у систему освіти України та розпочати процес створення єдиного європейського простору. Незабаром була створена концепція модернізації української освіти, в якій в якості однієї з підстав поновлення освіти значиться компетентнісний підхід. Компетентнісний підхід став результатом нових вимог, що пред'являються до якості освіти [Кравцова: с. 210]. Тому одним з важливих професійних якостей педагога є професійна компетентність. За допомогою цього педагог реалізується як працівник, що виконує свої обов'язки в системі виробничих відносин [Воробьева, 2013: с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема професійної компетентності є актуальним предметом дослідження сучасної науки. Так Т. Браже, стверджує, що в системі «людина-людина» професійна компетентність це базові знання та вміння, ціннісні орієнтири фахівця, мотиви його діяльності, усвідомлення самого себе у світі та світу навкруги себе, стиль взаємин з іншими людьми, загальна культура, здатність розвивати свій творчий потенціал [Браже, 1982: с. 18-33].

Вчені розглядають компетентність як можливість здійснювати певну діяльність (А. Маркова), як здатність особистості, що базується на здобутих

під час навчання компетенціях (С. Шишов, В. Кальней), визначають структуру професійної компетентності вчителя на основі педагогічних умінь (Ангеловски).

Професійна підготовка студентів художньо-педагогічних спеціальностей є предметом ретельного вивчення у педагогічній науці (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Пономарьова, О. Рудницька, О. Щолоковата ін.). Вчені акцентують увагу на тенденції дегуманізації сучасного суспільства. Одним з найважливіших завдань мистецької освіти є формування гуманістичного світогляду майбутніх спеціалістів [Руденька, 2016: с. 130]. Тому вважаємо, що поглиблене вивчення особливостей українського національного одягу в умовах професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва тільки сприятиме такій гуманізації.

Метою статті є визначення шляхів формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі вивчення мистецтва традиційного українського одягу.

Вклад основного матеріалу. Сучасний освітній процес – це перехід до активного якісного навчання. У вищій школі мають створюватися такі умови, які сприятимуть саморозвитку, самовдосконаленню, індивідуальній творчій роботі майбутніх учителів образотворчого мистецтва [Мокін, 2011: с. 199].

У зв'язку з цим, особливе значення має саме початковий етап підготовки студентів. Його завдання полягає у вихованні специфічного бачення місця і проблем матеріальної культури свого народу у процесі суспільного розвитку. Адже визначальним чинником українського народу разом з нашою мовою та фольклором є народне вбрання, яке відрізняє нас від інших народів. Народне вбрання береже наші традиції, містить у собі закономірності композиції, колористики та формотворення. Так, від якості підготовчих знань студентів в цій сфері залежить їх рівень професійної компетентності, як педагогів мистецького профілю у майбутньому [Мокін, 2011: с. 200].

А. Маркова під поняттям компетентність розглядає «оволодіння людиною здатністю й умінням виконувати певні трудові функції» та поділяє поняття «компетентність» на чотири різновиди [Маркова, 1996: с. 308]:

1. Спеціальна компетентність – це оволодіння професією на високому рівні, проектування подальшого професійного розвитку.

2. Соціальна компетентність – це оволодіння колективною професійною діяльністю, розуміння певних прийомів у професійному спілкуванні та здатність до співпраці, розуміння відповідальності за результати своєї професійної діяльності.

3. Особистісна компетентність – це уміння особистісно самовиразитись та здатність до саморозвитку, здатність протистояти професійній деформації особистості.

4. Індивідуальна компетентність – це здатність фахівця до самоідентифікації себе ж в межах своєї професії, протистояння своєму професійному старінню та напроти – прагнення до професійного зростання, вміння раціонально організувати свою професійну діяльність [Маркова, 1996: с. 308].

У своїх наукових дослідженнях С. Шишов та В. Кальней вказують на нерозривний зв'язок між поняттями компетентності та компетенції. Вони, наприклад, відзначають, що поняття компетенції відноситься до області вмінь, а не знань. Компетенція – це загальна здатність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які придбані завдяки навчанню. Компетенція не зводиться ні до знань, ні до навичок, бути компетентним – не означає бути вченим або освіченим. Передбачається, що програмування людської поведінки на нескінченну різноманітність життєвих ситуацій пов'язане із загальною здатністю «мобілізувати в певній ситуації набути знання і досвід».

Крім того, на їхню думку, потрібно розрізняти компетенцію і вміння. Уміння – це дія (doing) у специфічній ситуації. Це прояв компетентності або здатності (a capability), більш загальної підготовленості до дії або можливість здійснювати дію у специфічній ситуації. Однак тільки вміння піддаються спостереженню; компетенція – це характеристики, які можна отримати зі спостережень за діями, за вміннями [Шишов, 1999: с. 354].

По великому рахунку поняття «компетентність» (від лат. «Competentio» від сл. «compeo» – добиваюся, відповідаю, підходжу) – це особистісна здатність фахівця вирішувати певний клас професійних завдань. Також під компетентністю розуміють формально описані вимоги до особистісних, професійних якостей співробітників компанії (або до якоїсь групи співробітників). Тому К. Ангеловски виділяє структуру професійної компетентності вчителя через педагогічні вміння. Педагогічні вміння тут об'єднані в чотири групи:

1. Уміння «переводити» зміст об'єктивного процесу виховання до конкретних педагогічних завдань: аналіз підготовленості до активного оволодіння новими знаннями окремо узятого учня, студента та учнівського, студентського колективу; та проектування, на цій основі, розвитку колективу та окремих учнів; формування комплексу освітніх, виховних і розвиваючих завдань, їх конкретизація і визначення домінуючого завдання.

2. Уміння побудувати і привести в рух логічно завершену педагогічну систему: комплексне планування освітньо-виховних завдань; обґрунтований вибір форм, методів і засобів його організації.

3. Уміння виділяти і встановлювати взаємозв'язки між компонентами і факторами виховання, приводити їх в дію: створення необхідних умов (матеріальних, морально-психічних, організаційних, і ін.); активізації особистості школяра, учня, студента; розвиток його діяльності; та ін.

4. Уміння обліку та оцінки результатів педагогічної діяльності: самоаналіз і аналіз освітнього процесу і результатів діяльності вчителя; визначення нового комплексу домінуючих та другорядних завдань [Ангеловски, 1991: с. 63].

Таким чином, під поняттям «професійна компетентність педагога» або «освітня компетенція педагога» дослідники природи компетентності представляють інтеграцію знань, досвіду і професійно значущих особистісних якостей, які відображають здатність педагога ефективно виконувати професійну діяльність і включають професіоналізм і педагогічну майстерність учителя [Воробьева, 2013: с. 4].

При дослідженні студентами історії становлення та еволюціонування українського національного одягу досягається повніше розуміння та осмислення того, що українське народне вбрання – це один з основних компонентів матеріальної культури нації, що тісно пов'язаний з усім історичним фоном [Николаева, 2006: с. 6]. Так, під час археологічного дослідження скіфських могил на території сучасної України були знайдені артефакти, що дають змогу зробити певне уявлення про одяг тогочасних людей (VI-VII ст. до н. е). Зображення на вазах, прикрасах, зброї скіфів, свідчать про те, що в ті часи чоловіки носили шкіряні накидки з короткими рукавами, вузькі штани зі шкіри або широкі штани з вовни. Під час розкопок на Черкащині були знайдені срібні фігурки людей вже VI-VII ст. н. е. Ці археологічні знахідки свідчать, що чоловіча сорочка мала довгі рукава та була прикрашена орнаментом на грудях та рукавах. Про одяг XI ст. н. е. доби Київської Русі можна дізнатися з малюнків в Ізборниках Святослава та з фресок собору Святої Софії (м. Київ) [Даниленко, 1992: с. 5].

Таким чином аналітичні вміння майбутнього педагога дозволять розділити навчальний матеріал на складові елементи: явища, причини, засоби, умови тощо; осмислити кожен елемент, його зв'язок та взаємодію з іншими елементами; знайти в педагогічній теорії положення, висновки, закономірності, що відповідають явищам, які досліджуються; правильно визначити педагогічне явище, сформулювати домінуюче завдання та знайти способи оптимального вирішення [Мокін, 2011: с. 200].

Вивчення археологічних досліджень дозволить студентам усвідомити, що український національний одяг вже існував в період Київської Русі і вже тоді мав характерні регіональні відмінності. Це стосувалось насамперед орнаментів та візерунків на одязі.

У ході викладу навчального матеріалу викладач може знайомити студентів з історичними даними, що стосуються українського національного одягу, набутими у процесі глибокого дослідження культурного надбання у територіальній місцевості, де знаходиться ЗВО, або культурним надбанням з місцевостей, звідки родом викладач або студенти. Таким чином, відбувається ще глибше розуміння студентами своєї

приналежності до культури та історії України, виникає певна зацікавленість предметом, дисципліною, що вивчається та досліджується.

Художньо-стилістична відповідність одягу до того чи іншого регіону України відображена символікою у вишивці, технікою виконання вишивки, кольоровою палітрою ниток та тканини. Через певні відмінності у кліматі одяг жителів Полісся відрізняється від одягу мешканців Карпат (гуцулів, лемків), від одягу мешканців лісостепу, Поділля та жителів степів Запоріжжя [Даниленко, 1992: с. 119].

Зазвичай одяг поділявся на святковий та буденний. Саме святковий одяг або святковий стрій вважається базою для українського національного вбрання.

Важливу роль у розвитку розумових та творчих здібностей студентів, активізації їх мислення, розвитку просторової уяви та емоційної виразності відіграє інтеграція навчальних дисциплін [Браже, 1996: с. 150]. Так, вивчаючи курс з дисципліни «Живопис» можна проводити паралелі при вивченні інших фахових дисциплін, наприклад: «Історичний костюм», «Національні основи моделювання одягу», «Декоративно-прикладне мистецтво» тощо.

Викладач може знайомити студентів з біографіями художників та скульпторів, історією створення певних картин, фресок, скульптур та навіть знайомити студентів з роботами художників по яких можна дослідити національний український одяг. Таким чином досліджуючи, аналізуючи та обговорюючи предмет дослідження, а саме – одяг та його деталі, можна ще більше сконцентрувати увагу студентів на певному творчому завданні. В результаті такого дослідження студенти вчать порівнювати зображене, наприклад – на картині або історичній фотографії, з тим, що вони спостерігали в дійсності, це в свою чергу сприяє розвитку логічного мислення студента та допоможе йому виконати певне практичне поточне завдання або практичне завдання у майбутньому.

Вдалі творчі завдання будуть для студентів джерелом позитивних вражень, що безперечно має вплив на емоційний стан студентів та слугує основою для послідовного висловлювання своїх знань, думок, переконань, емоцій, що також стимулює грамотну, навіть – компетентну, мовну діяльність, це також розвиває та збагачує їх словниковий запас.

Висновки. Світове суспільство змінюється, це відбувається дуже швидко та незворотно. Причиною таких змін є швидкий науково-технічний прогрес, комп'ютеризація та демократизація суспільства. При всьому цьому роль освіти має одне з ключових місць. Бо саме освіта безпосередньо та найбільше впливає на окрему особистість та на суспільство в цілому. Тому зрозуміло, що сучасне суспільство потребує максимально компетентних педагогів.

Професійна компетентність педагога це не тільки певні знання та досвід у педагогічній сфері, не тільки здатність професіонала виконувати певні посадові завдання, це ще й особистісні якості, що сприяють

ефективній реалізації навчального процесу. Тобто до сучасного вчителя, а тим більше – до педагога, що навчає майбутніх вчителів, пред'являються достатньо високі вимоги щодо його компетентності. Сучасний педагог мусить мати абсолютний компетентнісний підхід в усіх сферах своєї педагогічної діяльності.

Зрозуміло, що специфіка педагогічної роботи вчителя образотворчого мистецтва має свій компетентнісний напрямок. Адже, як було зазначено вище, суспільство сьогодні переживає небувалу демократичну та гуманістичну трансформацію. І, як носії, мистецького, а отже – і гуманістичного, напрямку діяльності, педагоги з мистецьких дисциплін в нашій країні впливають, можна сказати, на демократичні зміни в Україні.

Одним із засобів гуманістичного впливу на суспільство може бути глибоке дослідження історичних та регіональних особливостей розвитку та змін українського національного вбрання в системі професійної підготовки студентів мистецького профілю. Результати подібних досліджень можуть бути корисними для розробки курсів лекцій та практичних занять з таких дисциплін, як моделювання одягу, історичний костюм, історія образотворчого мистецтва, композиція, рисунок, живопис, декоративно-прикладне мистецтво тощо.

Це, в свою чергу, дасть змогу забезпечити гуманістичне спрямування професійної підготовки студентів, дозволить усвідомити майбутніми вчителями мистецтва загальнолюдські цінності та етнічні коріння мистецтва свого народу [Руденька, 2016: с. 133]. У процесі вивчення особливостей національного одягу здійснюється виховна й навчальна взаємодія, створюється психологічний комфорт та позитивна емоційна атмосфера в студентському середовищі, забезпечується можливість творчої реалізації майбутнього педагога-художника.

ЛІТЕРАТУРА

- Ангеловски, 1991 – Ангеловски К. Учителя и инновации: книга для учителя / К. Ангеловски. – М. : Просвещение, 1991. – 159 с.
- Браже, 1996 – Браже Т. Г. Интеграция предметов в современной школе. // Литература в школе. – 1996. – №5. – С. 150-154.
- Браже, 1982 – Браже Т. Г. Основные принципы совершенствования профессиональной квалификации учителей в ИИУ / Т. Г. Браже // Совершенствование профессиональных знаний и умений учителя в процессе повышения его квалификации: Сб. научных трудов. – М. : АПН СССР, 1982. – С. 18-33.
- Воєвідко, 2015 – Воєвідко Л. М. Компоненти фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей / Збірник наукових праць. – Випуск 18 (1–2015). – С. 326-331.
- Воробьева, 2013 – Воробьева Алла Васильевна «Профессионально- педагогическая компетентность современного педагога» // Чехов, 2013 – 77 с.
- Даниленко, 1992 – Даниленко Н. Український народний одяг / Н. Даниленко, Л. Бурачинська, Л. Волинець, та ін. – Торонто: Philadelphia, 1992 р. – 312 с.
- Кравцова, 2016 – Кравцова Т. Формування професійної компетентності майбутніх молодших медичних працівників засобами проблемно-модульного навчання // Наукові записки – Кіровоград, 2016. – С. 210-216.
- Маркова, 1996 – Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К.Маркова. – М. 1996. – 308 с.

- Мокін, 2011* – Мокін Б. І., Мізерний Б. М., Мензул О. М. Формування професійної компетенції в умовах професійно-практичної підготовки // Вісник Вінницького політехнічного інституту, 2011 – 199 с.
- Николаєва, 2006* – Николаєва Т. Історія українського костюму / Т. Николаєва. – К.: Либідь, 2006. – 174 с.
- Руденька, 2016* – Руденька Т. М. Зміст професійної компетентності майбутніх фахівців мистецьких спеціальностей на засадах арт-педагогіки в умовах навчання у коледжі // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2016 р. – С.130-135.
- Шишов, 1999* – Шишов С. Е., Кальней В. А. - М.: Педагогическое общество России, 1999. – 354 с., прил.

REFERENCES

- Angelovski, 1991* – Angelovski K. Uchitelya i innovatsii kniga dlya uchitelya / K. Angelovski. – М. : Prosveschenie, 1991. –159 s.
- Brazhe, 1996* – Brazhe T.G. Integratsiya predmetov v sovremennoy shkole. // Literatura v shkole. – 1996. – №5. – S.150-154.
- Brazhe, 1982* – Brazhe T. G. Osnovnyie printsipy sovershenstvovaniya professionalnoy kvalifikatsii uchiteley v IIU / T. G. Brazhe // Sovershenstvovanie professionalnykh znanii i umeniy uchitelya v protsesse povysheniya ego kvalifikatsii: Sb. nauchnykh trudov. – М.: APN SSSR, 1982. – S.18-33.
- Voievidko, 2015* – Voievidko L. M. Komponenty fakhovoi pidhotovky studentiv mystetskykh spetsialnostei / Zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 18 (1–2015). – s. 326-331.
- Vorobeva, 2013* – Vorobeva Alla Vasilevna «Professionalno- pedagogicheskaya kompetentnost sovremennogo pedagoga» // Chehov, 2013 – S. 77.
- Danylenko, 1992* – Danylenko N. Ukrainskyi narodnyi odiah / N. Danylenko, L. Burachynska, L. Volynets, ta in. – Toronto: Philadelphia, 1992 r. – 312 s.
- Kravtsova, 2016* – Kravtsova T. Formuvannya profesiinoi kompetentnosti maibutnykh molodshykh medychnykh pratsivnykiv zasobamy problemno-modulnoho navchannia Naukovi zapysky – Kirovohrad. – 2016 – S. 210-216.
- Markova, 1996* – Markova A.K. Psihologiya professionalizma / A. K. Markova. – М. 1996. - 308 s.
- Mokin, 2011* – Mokin B. I., Mizernyi B. M., Menzul O. M. Formuvannya profesiinoi kompetensii v umovakh profesiino-praktychnoi pidhotovky // Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu, 2011. – 199 s.
- Nikolaieva, 2006* - Nikolaieva T. Istoriia ukrainskoho kostiumu / T. Nikolaieva. – К. : Lybid, 2006. – 174 s.
- Rudenska, 2016* – Rudenska T. M. Zmist profesiinoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv mystetskykh spetsialnostei na zasadakh art-pedahohiky v umovakh navchannia u koledzhi // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu imeni Ivana Franka. – 2016 r. – S.130-135.
- Shishov, 1999* – Shishov S. E., Kalney V.A. – М. : Pedagogicheskoe obschestvo Rossii, 1999. – 354 s., pril.